

“HALK ŞİRKETİ” VE “İŞÇİ ŞİRKETİ” KAVRAMLARI

Doç. Dr. Hikmet Sami TÜRK*

Son yıllarda günlük konuşma diline girecek kadar yaygınlık kazanan, ancak çoğu zaman farklı anlamlarda kullanılan “halk şirketi” (halk ortaklığı) ve “işçi şirketi” (işçi ortaklığı) kavramlarının açıklanması, basitten karmaşığa, genelden özele doğru çeşitli kavramlara değinilmesini zorunlu kılmaktadır.

Herşeyden önce, “halk şirketi” ve “işçi şirketi” kavramlarının daha genel bir kavram, “çok ortaklı şirket” (çok ortaklı ortaklık) kavramı içinde yer aldıklarını söylemeliyiz. Bu kavramın üstünde ise “şirket” (ortaklık) kavramı vardır.

I. “ŞİRKET” VE “ÇOK ORTAKLI ŞİRKET”

A — Ortaklık Kavramı

“Çok ortaklı şirket” kavramı, ilk anda yadırganabilir. Çünkü “şirket” kavramı, —tıpkı “dernek” kavramı gibi— zaten bir insan çokluğunu ifade eder. Gerçekten Borçlar Kanunu’nun 520. maddesinde bütün ortaklıkların prototipi olan “adi şirket” (adi ortaklık) için verilen tanıma göre “şirket”, iki veya daha çok kimsenin ortak bir amaca erişmek için emeklerini ve mallarını birleştirmeleri anlamına gelir. Bu tanıma tamamlamak ve dernek’le ortaklık arasındaki temel farka işaret etmek için hemen ekleyelim ki, ortaklıkta kural olarak kazanç paylaşma niteliğinde bir ekonomik amaç izlenir (Borçlar Kanunu m. 522; krş. Medeni Kanun m. 52/II, Dernekler Kanunu m. 1).

“Şirket” bu anlamda bir insan çokluğunu ifade ettiğine göre, “çok ortaklı şirket” kavramının bu üst kavram içindeki yeri veya özelliği nedir?

* A. Ü. Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

(Not : Bu yazı, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası’nın 1-2 Temmuz 1981 günleri Ankara’da düzenlediği “Türkiye’nin Sanayileşmesinde Halk ve İşçi Şirketlerinin Rolü ve Geleceği” konulu Desiyab 2. Sempozyumu’na sunulan bildirinin metnidir.)

B — Ortaklık Türleri ve “Çok Ortaklı Şirket”

“Şirket” denilince başta “adi şirket” olmak üzere, “aile şirket-i emvali” (aile malları ortaklığı) ve —doğuşu bir sözleşmeye dayanmamakla birlikte— “miras şirketi” (miras ortaklığı) gibi medenî hukuk ortaklıkları ya da deniz ticareti hukukunun “donatma iştiraki” (donatma ortaklığı) ve “yapı ortaklığı”, yani tüzel kişiliği bulunmayan ortaklıklar anlaşılabilir gibi (Borçlar Kanunu m. 520, Medenî Kanun m. 323, 581 vb; Türk Ticaret Kanunu m. 951, 971); kendi aralarında kollektif, komandit, anonim, sermayesi paylara bölünmüş komandit ve limited ortaklıkla kooperatif olmak üzere altı türe ayrılan ticaret ortaklıkları, yani tüzel kişilikli ortaklıklar da anlaşılabilir (Türk Ticaret Kanunu m. 136, 137).

Bütün bu “şirket” türleri arasında “çok ortaklı şirket” yoktur. Olmaması doğaldır. Çünkü “çok ortaklı şirket” bir ortaklık türü değil, bazı ortaklıkların bir özelliğidir. Bu özellik, ortak sayısının çokluğundadır. Öyleyse çok basit bir tanımla, “ortağı çok olan şirket, çok ortaklı şirket’tir” denebilir¹.

Ama bununla fazla bir şey söylenmiş olmaz. Hangi ortaklık türlerinin “çok ortaklı şirket” olmaya elverişli bulunduğu ve böyle bir ortaklıktan söz edebilmek için en az ne kadar ortağın bir araya gelmesi gerektiği de ortaya konmalıdır.

¹ Halka açık anonim ortaklık açısından aynı yönde bk. Ünal Tekinalp, “Halka Açık Anonim Ortaklıklar”, Forum, 1.7.1965, S. 272, s. 8, 10; Tuğrul Ansay, Çağdaş Anonim Şirketlerin Sorunları ve Türk Anonim Şirketleri, Ankara 1971, s. 32, 33, 132; Tuğrul Ansay, Anonim Şirketler Hukuku, 5. bası, Ankara 1975, s. 11; Reha Poroy, “Çok Ortaklı Şirketlerle İlgili Hukukî Sorunlar”, Sevk ve İdare, Eylül 1974, S. 73, s. 14.

1967 ve 1970 yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulan Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun Tasarılarının Gereklere de “Halka açık anonim ortaklıkların en önemli özelliklerinden birisi” olarak bunların “ortak sayısının fazla oluşu” gösterilmiştir; bk. Millet Meclisi, Dönem 3, Toplantı 4, S. Sayısı 764 “Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı ve Bursa Milletvekili Kasım Önadım ve 12 Arkadaşının Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun Teklifi ve Adalet, Ticaret, Maliye, Çalışma ve Plan Komisyonlarından Seçilen 3’er Üyeden Kurulu 35 Numaralı Geçici Komisyon Raporu (1/334, 2/52)”, s. 4 m. 7, s. 32 m. 7.

C — “Çok Ortaklı Şirket” Olmaya Elverişli Ortaklık Türleri

1. Tüzel Kişiliği Olmayan Ortaklıklar

Ortakları arasında aile ve hısımlık bağları ya da —bu derece değilse bile— yakın kişisel ilişkiler bulunmasını gerektiren ortaklık türleri olarak medenî hukuk ortaklıkları için ortak sayısı bakımından âdeta doğal sınırlar vardır. Bu ortaklıklar, ya mirasçıların, aile üyelerinin ve hısımların sayısında, ya da birbirlerini iyi tanıyan, karşılıklı güven ve yakın işbirliği içinde emeklerini ve mallarını birleştirebilecek insanların sayısında doğal sınırlarını bulurlar.

Üstelik —adi ortaklık dışında— sözleşmeye dayalı medenî hukuk ortaklıklarının pratik bir önemi de yoktur. Örneğin “aile şirket-i emvali”, uygulamada rastlanmayan bir ortaklık türüdür².

Adi ortaklık ise, geniş bir uygulama alanı bulmaktadır (Borçlar Kanunu m. 520/II). Hatta Türk uygulamasında çok sayıda kimse arasında da adi ortaklık kurulduğu görülmektedir³. Ancak bu gibi örnekler istisnai niteliktedir.

Ashında tüzel kişiliği olmayan bütün ortaklıklar, çok sayıda kimse arasında sürekli bir ortaklık ilişkisinin gerektirdiği örgütsel yapıdan yoksundurlar. Bu ortaklıkların örgütsel yapı yetersizliği, çok sayıda ortağı uzunca bir süre bir arada tutmaya elverişli değildir. Ayrıca —doğrudan iştiraki’nde olduğu gibi tüzel kişilere özgü bazı haklar tanınmış bulunmadıkça (Türk Ticaret Kanunu m. 19, 46/II, 955 - 956 vb)⁴— tüzel kişilikten yoksunluk, bu ortaklıkların dış ilişkilerinde çok ortaklılık durumunda daha da belirginleşen güçlükler yaratabilecek bir etkidir (krş. Borçlar Kanunu m. 533 - 534 vb)⁵.

² Bk. Nuşin Ayiter, Türk Medenî Kanunu ve Borçlar Kanununda Elbirliği Ortaklıkları (İştirak Halinde Mülkiyet), Ankara 1961, s. 183 vd.

³ Örneğin birkaç yıl önce İstanbul - Kartal’da kurulduğu anlaşılan 115 ortaklı “Kartal ve Havalisi Ekmek Sanayii Adi Ortaklığı” için bk. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 19.11.1979, E. 1979/7184, K. 1979/12707 (Yargıtay Kararları Dergisi, Kasım 1980, C. 6, S. 11, s. 1476 - 1479).

⁴ Bk. M. Sami Okay, Deniz Ticareti Hukuku, C. I, 3. bası, İstanbul 1970, s. 277 vd.

⁵ Adi ortaklığın dava yeterliği açısından bk. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 14.11.1979, E. 79/4583, K. 79/5217 (Yargıtay Kararları Dergisi, Mart 1980, C. 6, S. 3, s. 386 vd; Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi “Batider”, Haziran 1980, C. X, S. 3, s. 823 - 825 No. 46 - Derleyen: Sabih Arkan); 4. Hukuk Dairesi, 19.11.1979, E. 1979/7184, K. 1979/12707 (yuk. dn. 3).

2. Ticaret Ortaklıkları

a) Kişi Ortaklıkları

Öyleyse “çok ortaklı şirket” olmaya elverişli ortaklık türleri, tüzel kişilikli ortaklıklar, yani ticaret ortaklıkları arasında aranmalıdır. Fakat hemen söyleyelim ki, ticaret ortaklıkları arasında “kişi ortaklıkları” olarak ayrı bir küme oluşturan kollektif ve komandit ortaklıklar da, —Türk hukukunda tüzel kişilikleri bulunmakla birlikte— çok sayıda kimsenin sürekli bir ortaklık ilişkisi içinde bir arada kalabileceği örgütsel yapıdan yoksundurlar.

Gerçi Türk uygulamasında çok sayıda kimse arasında kurulmuş kollektif ve komandit ortaklıklara rastlanmaktadır⁶. Ancak bu gibi örnekler de istisnâ niteliktedir.

Kollektif ve komandit ortaklıkların iç ve dış ilişkilerinde ortakların kişiliklerinin ön planda gelmesi, ortaklar arasında karşılıklı güven ve yakın işbirliğinin gerekli olması, ortaklık borçlarından dolayı ortakların hepsinin veya bir bölümünün sınırsız sorumlu tutulması, bu ortaklardan her birinin kural olarak bireysel yönetim yetkisine sahip bulunması vb özellikler (Türk Ticaret Kanunu m. 153, 160; 243, 247), çok sayıda kimsenin aynı ortaklık çatısı altında toplanmasına engeldir⁷.

⁶ Örneğin 1954'de İzmir'de kurulan 138 ortaklı “Osman Zeki Ergin, Yusuf Tarık, Abdullah Şima ve Şerikleri Fırıncılar Kollektif Şirketi” için bk. Turgut S. Erem, Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Hukuku Prensipleri, C. II, Ticaret Şirketleri, 3. bası, İstanbul 1969, s. 70 dn. 5.

1972'de Van'da kurulan 116 ortaklı “Öncü Yatırımlar Komandit Şirketi Yener Mutlu” için bk. Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi, 4.7.1972, S. 4589, s. 31 vd.

⁷ Aynı yönde açıklamalar için bk. Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü, Ankara 1975 (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No. 116), s. 125 (Hikmet Sami Türk); Hikmet Sami Türk, “Halk Sektörü Politikası”, Ekonomi - Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğler, Ankara 1975 (Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 20), Sıra No. 44, s. 11; Özgür İnsan, Ekim 1975, S. 24, s. 59; Poroy, agm, Sevk ve İdare, Eylül 1974, S. 73, s. 13; ayrıca Erem, age, s. 70; Yağar Karayalçın, Ticaret Hukuku, II. Şirketler Hukuku, Ankara 1973, s. 238 dn. 6.

Bununla birlikte yurt dışında çalışan işçilerimizin tasarruflarıyla kurulan ortaklıklarla ilgili bir araştırmanın kapsamına kollektif ve komandit ortaklıklar da alınmıştır; bk. Şengün Şenel, Yurt Dışında Çalışan İşçilerin Kurdukları Şirketler ve İşçi Halk Şirketleri, Ankara 1977 (Çoğaltma), s. 6, 55, 58, 64, 83.

b) *Sermaye Ortaklıkları*1° *Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Ortaklık*

Anonim ve limited ortaklıkla birlikte "sermaye ortaklıkları" arasında yer alan, ancak komandite ortak veya ortaklarının sınırsız sorumluluğu ve kural olarak bireysel yönetim yetkisiyle kişi ortaklıklarına yaklaşan, ayrıca Türk uygulamasında pek rastlanmayan sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklık da (Kurumlar Vergisi Kanunu m. 2, Türk Ticaret Kanunu m. 475 - 476), çok sayıda kimsenin ortaklığı için fazla elverişli sayılmaz⁸.

2° *Limited Ortaklık*aa) *En Çok Ortak Sayısı*

Limited ortaklık ise, sermaye ortaklıkları, hatta genel olarak ticaret ortaklıkları arasında ilginç bir konuma sahiptir. Limited ortaklık, Türk hukukunda en çok ortak sayısı yasa ile belirlenmiş tek ortaklık türüdür : Eski Ticaret Kanunu'nun 506. maddesi gibi Türk Ticaret Kanunu'nun

⁸ Bk. Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü, s. 126 (Türk); Türk, agt/agm, Ekonomi - Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğler, Sıra No. 44, s. 11; Özgür İnsan, Ekim 1975, S. 24, s. 59; Poroy, agm, Sevk ve İdare, Eylül 1974, S. 73, s. 13, 14.

Ekleyelim ki, 1970'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı'nı görmemek üzere 1971'de kurulan Millet Meclisi 35 No.lu Geçici Komisyonu'nun çalışmaları sonunda 1972'de hazırlanan Sermaye Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı, sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıkların halka açılmasını yasaklayıcı bir hüküm getirmişti: "Sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıkların hisse senetleri halka arz şeklinde satılamaz" (m. 1/IV). Tasarı Gerekçesinde "sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıklarda, hisse senetlerinin halka arzı memleketimizde esasen hemen hemen hiç rastlanmadığı için uygulamaya bir açıklık ve kolaylık getirmek bakımından" böyle bir yasaklamaya gerek duyulduğu açıklanmıştı; bk. Millet Meclisi, Dönem 3, Toplantı 4, S. Sayısı 764, s. 59 m. 1.

Aynı yasaklayıcı hüküm, bu yıl Bakanlar Kurulunca Millî Güvenlik Konseyi'ne sunulan Sermaye Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı'nda da yer almaktadır (m. 4/II). Yeni Tasarı Gerekçesine göre, yasaklamanın "nedeni, hisseli komandit şirketlerde hukukî yapıları gereği anonim ortaklıkların aksine hisse senedi sahiplerinin (Genel Kurul) komanditelere ait olan yönetim karşısında söz sahibi olamamasıdır. Bu özellik dolayısıyla, bu tip şirketler ülkemizde revaçta bulunmamakla beraber, mer'i hükümler halka açılmalarına mani bir hüküm taşımadığından, böyle bir yasaklama ihtiyacı olarak görülmüştür".

504. maddesi de, limited ortaklıkta en çok ortak sayısını 50 olarak sınırlamıştır. İngiliz hukukundan kaynaklanan bu rakam⁹, özellikle “çok ortaklı şirketler” sınırına gelindiğini haber veren bir işaret olarak önem taşır.

bb) Karşılaştırmalı Hukukta En Çok Ortak Sayısının Sınırlanması

— İngiliz Hukuku

Nitekim İngiliz hukukunda bu rakam, 1907 tarihli Ortaklıklar Kanunu'ndan bu yana yapılagelen ve günümüzde 1948 tarihli Ortaklıklar Kanunu ile düzenlenmiş bütün ortaklık türleri için söz konusu olan “*private company - public company*”, yani “özel ortaklık (kapalı ortaklık) - halka açık ortaklık” ayırımında her iki ortaklık biçimi arasındaki sınır çizgisini gösteren işaretlerden biridir. Gerçekten 1948 tarihli Ortaklıklar Kanunu'na göre, “*private company*” terimi, anasözleşmesi ile a) paylarının devir hakkı kısıtlanmış, b) üye sayısı, —ortaklığın hizmetinde çalışan ve ortaklığın üyesi olan kimseler ile daha önce ortaklığın hizmetinde çalışırken ortaklığın üyesi olup bu hizmetin sona ermesinden sonra da üyeliğini sürdüren kimseler dışında— 50 ile sınırlanmış, ve c) pay ve tahvillerinin taahhüt edilmesi için halka çağrıda bulunulması yasaklanmış ortaklık anlamına gelir (Companies Act 1948, Section 28/1). Böylece daha çok küçük ölçekli aile işletmeleri için öngörülen *private company*, —diğer unsurlar yanında— ortak sayısının 50'yi geçmemesi ile, halkın sermaye katkısında bulunmaya çağrıldığı geniş örgütlü *public company*'den ayrılır. Gerçi bir *public company* için öngörülen en az ortak sayısı 50 değil, 7'dir; ama en az ortak sayısı 2 olan *private company* için 50 rakamı, bir tavan, bir üst sınırdır (krş. Companies Act 1948, Sections 1/I, 31, 22/d; 28/1b). Daha fazla ortaklı bir ortaklık için uygun olacak hukukî biçim, *public company*'dir¹⁰.

⁹ Bk. E. Hırş, Ticaret Hukuku Dersleri, 3. bası, İstanbul 1948, s. 341; ayrıca Reha Poroy/Turgut S. Erem, Sermaye Piyasası Etüdü, Bölüm II: Hukukî Araştırma, Türkiye'de Sermaye Piyasasının Gelişmesi İçin Gerekli Hukukî Tedbirler, Ankara 1964, s. 55.

¹⁰ İngiliz hukukunda “*private company - public company*” ayırımı için bk. L.C.B. Gower, The Principles of Modern Company Law, 2nd Ed., London 1957, s. 13 vd, 240 - 242; Palmer (Clive M. Schmitthoff/James H. Thompson), Palmer's Company Law, 21st Ed., London 1968, s. 19 vd, 32 - 41 - Poroy / Erem, age, s. 49 vd; Ansay, Çağdaş Anonim Şirketlerin Sorunları ve Türk Anonim Şirketleri, s. 43 vd; Karayalçın, age, s. 336 dn. 1; Sabih Arkan, “İngiliz Hukukunda Ortaklık Türleri”, Batider, Haziran 1976, C. VIII, S. 3, s. 106 - 111.

— Belçika Hukuku

Belçika hukukunda 9 Temmuz 1935 tarihli Kanun’la küçük anonim ortaklıkların, başka bir deyişle “özel” ya da “aile” anonim ortaklıklarının yerini almak üzere “*société de personnes à responsabilité limitée*” (sınırlı sorumlu kişi ortaklığı) adıyla düzenlenen limited ortaklık açısından da en çok ortak sayısı 50 olarak belirlenmiştir. Gerçekten, Belçika Ticaret Kanunu’nun I. Kitabının “Ortaklıklar” başlıklı IX. Faslına oluşturan Ticaret Ortaklıkları Hakkında Birleştirilmiş Kanunlar’a göre, limited ortaklıkta ortak sayısı 50’yi aşamaz; ancak bu sınırlama, ölüm veya karı - koca mal ortaklığının tasfiyesi nedeniyle ortak sıfatının düz çizgi hisuslarına veya eşe geçmesini engellemez (Lois coordonnées sur les sociétés commerciales, art. 119/IV). Ortak sayısının böylece 50 ile sınırlanması, limited ortaklığın kişisel karakterini ve ortaklar arasındaki karşılıklı güven ortamını korumak düşüncesine dayanır¹¹. Daha fazla ortaklı bir ortaklık için uygun olacak hukukî biçim, anonim ortaklıktır.

— Fransız Hukuku

Aynı sınırlamayı Fransız hukukuna getiren 24 Temmuz 1966 tarih ve 66 - 537 sayılı Ticaret Ortaklıkları Hakkında Kanun’a göre de, limited ortaklıkta ortak sayısı 50’den fazla olamaz. Ortak sayısı 50’yi aşacak olursa, ortaklık iki yıl içinde anonim ortaklığa çevrilmek zorundadır. Bu yapılmadığı ya da aynı süre içinde ortak sayısı 50’ye veya daha aşağıya düşürülmediği takdirde ortaklık dağılır (Loi no. 66 - 537 du 24 juillet 1966, sur les sociétés commerciales, art. 36). Görüldüğü gibi Fransız hukukunda da limited ortaklık, küçük veya orta ölçekli aile işletmelerinin hukukî biçimi olarak düzenlenmiş; ortak sayısının çoğalarak 50’yi aşmasıyla ortaklık içinde belinginleşecek çıkar çatışmalarının daha iyi dengelenebileceği bir hukukî biçim olarak anonim ortaklığa dönüşme zorunluğu öngörülmüştür¹².

cc) En Çok Ortak Sayısının İşlevi

Türk hukukunda da en çok ortak sayısı olarak 50 rakamı, hem limited ortaklık için bir tavan, bir üst sınır, hem bu sınıra gelindiğinde daha

¹¹ Bu konuda Belçika hukuku ile ilgili olarak bk. Jean van Ryn, *Principes de droit commercial*, t. I, Bruxelles 1954, no. 458; t. II, Bruxelles 1957, no. 876, 888.

¹² Fransız hukukunda limited ortaklıkta ortak sayısının sınırlanması ile ilgili olarak Ticaret Ortaklıkları Hakkında Kanun Tasarısı Gerekçesi ve Millet Meclisi Kanunlar Komisyonu Raporunda yer alan açıklamalar için bk. Marcel Hamiaux, *La réforme des sociétés commerciales*, t. I, Paris 1966, s. 6 vd, 47 vd.

uygun bir ortaklık türü olarak anonim ortaklığa geçilmesi gerektiğini gösteren bir işarettir. Gerçi nasıl limited ortaklık için en az 2 ortak yeterli ise, anonim ortaklık için de en az 5 ortak yeterlidir (Türk Ticaret Kanunu m. 504; 277, 434/4, 435); başka bir deyişle, anonim ortaklıktan söz edebilmek için 50 ortak gerekmez. Fakat sınırlı sorumluluk ilkesine dayalı ve 50'den fazla ortaklı bir ortaklığın herhalde anonim ortaklık olarak kurulması ve yürütülmesi gerekir.

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, en çok ortak sayısının 50 ile sınırlanmış bulunması nedeniyle limited ortaklık da "çok ortaklı şirket" olmaya elverişli bir ortaklık türü değildir¹³.

3° Anonim Ortaklık

Ortak sayısında böyle bir sınırlama bulunmayan anonim ortaklık ise, sermayesinin küçük paylara bölünmüş ve ortaklarının sorumluluğunun üstlendikleri paylarla sınırlanmış olması, bu payların kolaylıkla devredilebilen pay senetleri ile temsil edilmesi gibi özellikleri ve gelişmiş örgütsel yapısıyla "çok ortaklı şirket" olmaya elverişli bir ortaklık türüdür (Türk Ticaret Kanunu m. 269, 312, 347, 360, 415 - 416 vb)¹⁴. Fakat 50'den az ortağı olan bir anonim ortaklığın "çok ortaklı şirket" olarak kabul edilemeyeceği açıktır.

c) Kooperatif

Ortak sayısı, ortaklıklar hukukunda sadece her ortaklık türünün en az ortak sayısı ve limited ortaklığın en çok ortak sayısı bakımından değil, fakat bazı ortaklık türlerinde ortaklık içi ilişkiler ve ortaklığın örgüt-

¹³ Aynı yönde açıklamalar için bk. Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü, s. 125 vd (Türk); Türk, agt/agm, Ekonomi - Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğler, Sıra No. 44, s. 11; Özgür İnsan, Ekim 1975, S. 24, s. 59; Poroy, agm, Sevk ve İdare, Eylül 1974, S. 73, s. 13, 14 vd.

Türk Ticaret Kanunu Gerekçesine göre de, "ufak sermayeli anonim ortaklıkların rolünü limited ortaklıklar" oynayacağı için "mevzuatımızda az üyeli ortaklıkla çok üyeli ortaklık arasındaki bünye farkının ipkısı faydalı görülmüş" bulunmaktadır (Halid Kemal Elbir, Türk Ticaret Kanunu ve Alakalı Mevzuat, 2. bası, İstanbul 1958, s. 65 vd).

¹⁴ Bk. Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü, s. 126 (Türk); Türk, agt/agm, Ekonomi - Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğler, Sıra No. 44, s. 11 vd; Özgür İnsan, Ekim 1975, S. 24, s. 60; Poroy, agm, Sevk ve İdare, Eylül 1974, S. 73, s. 13 vd, 15 vd; H. Sami Güven, Dış Göç ve "İşçi Yatırım Ortaklıkları", Ankara 1977, s. 123 vd; krş. Ahmet Altun/Şevki Akıncı, "Halk Sektörü", Halk Sektörü Semineri, Ankara [1974] (Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Yayınları No. 224), s. 97 vd.

sel yapısı bakımından da önem taşır. Örneğin üye sayısı 1.000'den fazla olan kooperatiflerin genel kurullarında ortakların başka ortaklarca veya grup temsilcileri aracılığıyla temsili ve ortakların oylarını mektupla bildirmeleri, Kooperatifler Kanunu'nda özel hükümlerle düzenlenmiştir (m. 49/II, 54)¹⁵. Kooperatifler Kanunu'nda 1.000'den fazla üyeli kooperatifler için özel hükümler konması, kişi ve sermaye ortaklıkları ayırımı dışında kalan bu ortaklık türünün de "çok ortaklı şirket" olmaya elverişli bir hukuki yapıya sahip bulunduğunu gösterir¹⁶.

Böylece anonim ortaklıktan sonra "çok ortaklı şirket" olmaya elverişli ikinci ortaklık türü kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Kısacası, anonim ortaklıklar ve kooperatifler, "çok ortaklı şirketler" için en uygun ortaklık türleridir¹⁷.

¹⁵ Bu konuda ayrıca bk. Poroy, agm. Sevk ve İdare, Eylül 1974, S. 73, s. 15.

¹⁶ Bk. Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü, s. 126 (Türk); Türk, agt/agm, Ekonomi - Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğler, Sıra No. 44, s. 11; Özgür İnsan, Ekim 1975, S. 24, s. 59 vd; Poroy, agm, Sevk ve İdare, Eylül 1974, S. 73, s. 13,15; ayrıca Altun/Akınca, agt, Halk Sektörü Semineri, s. 94 vd.

Şüphesiz 21.12.1959 tarih ve 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun uyarınca "kooperatif esasına göre" kurulması gereken karşılıklı sigorta ortaklıklarında en az ortak sayısının "100 kişi" olması da (m. 2/III), kooperatifin "çok ortaklı şirketler" arasında yer almaya elverişli bir ortaklık türü olduğunu gösteren ayrı bir kanıt sayılabilir. Ancak bu rakam, aslında sigorta tekniği ile ilgilidir ve karşılıklı sigorta ortaklıklarında rizikonun bölüştürülebileceği en az ortak sayısı olarak düşünülmüştür. Nitekim Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun Tasarısı'na bu rakamı koyan TBMM Ticaret Komisyonu'nun belirttiği gibi, "Tasarının 2. maddesinde kooperatif esasına göre kurulacak karşılıklı 'mütüel' sigorta şirketlerinde, anonim şirketlerdeki en az sermaye yerine ortak adedinin asgarî bir miktar ile tespiti ve rizikonun da aynı şekilde asgarî bir kesreti bulunması uygun görüldüğünden ortak adedi (100 kişiden az olmamak üzere karşılıklı sigorta 'mütüalite' esasına göre kurulacak şirketler) şeklinde değişiklik yapılması muvafık görülmüştür" (TBMM Zabıt Ceridesi, C. 10, 1959, S. Sayısı 1 "Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun Lâyihası ve Ticaret ve Adliye Encümenleri Mazbataları (1/210)", s. 9). O nedenle aşağıdaki açıklamalarda Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun ve karşılıklı sigorta ortaklıklarında en az ortak sayısına ilişkin hükmü üzerinde ayrıca durulmayacaktır.

¹⁷ Bk. Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü, s. 125 vd (Türk); Türk, agt/agm, Ekonomi - Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğler, Sıra No. 44, s. 11 vd; Özgür İnsan, Ekim 1975, S. 24, s. 59 vd; Poroy, agm, Sevk ve İdare, Eylül 1974, S. 73, s. 13 vd; Nabi İnal, "Halk Sektörü", Ekonomi - Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğler, Sıra No. 29, s. 9 vd.

Ç — Bir Anonim Ortaklık veya Kooperatif Ne Zaman “Çok Ortaklı Şirket” Sayılır?

1. En Az Ortak Sayısı

Öyleyse şimdi en az kaç ortak bulunduğunda bir anonim ortaklık veya kooperatifin “çok ortaklı şirket” sayılacağı sorusuna daha yakından eğilebiliriz :

Yukarda limited ve dolayısıyla anonim ortaklık için 50, kooperatif genel kurullarına ilişkin bazı özel hükümler dolayısıyla da 1.000 rakamından söz ettik. Bir anonim ortaklık veya kooperatifin “çok ortaklı şirket” sayılması için en az kaç ortağı bulunması gerektiği sorusu da, Türkiye’de şimdiye değin bu iki rakama bağlı olarak ya da bu iki rakam arasında kalan başka rakamlarla cevaplandırılmıştır.

2. “Sermaye Piyasası” ile İlgili Çalışma ve Tasarılarda En Az Ortak Sayıları

Nitekim 1960’lı yıllarda “sermaye piyasası” ile ilgili ilk çalışmalardan itibaren 50 rakamının limited ortaklık dolayısıyla Türk hukukunda zaten var olduğu dikkate alınarak, 50’den fazla ortağı bulunan anonim ortaklıkların “halka açık” kabul edilmesi gerektiği savunulmuştur¹⁸.

1967’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulan Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı da, halka açık anonim ortaklıkta ortakların sayısının 50’den az olamayacağı hükmünü getirmekteydi (m. 7).

1970’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulan Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı, ortak sayısı 500’den fazla olan ortaklıkların belirli koşullarla halka açık anonim ortaklık sayılacağını belirtmekle birlikte, ortak sayısı 500’den az olan halka açık anonim ortaklıkta “nama yazılı” pay senedi sahiplerinin 50’den az olmayacağını eklemekteydi (m. 7)¹⁹.

¹⁸ Bk. Poroy/Erem, age, s. 55, 56, 191 (m. 281); ayrıca Ansay, Çağdaş Anonim Şirketlerin Sorunları ve Türk Anonim Şirketleri, s. 33.

Ayrıca bk. aşa. dn. 20.

¹⁹ Tasarı Gereğesinde açıklandığına göre, “Bir anonim ortaklığın halka açık olup olmadığını tayin eden unsurlar arasında yer alan ortak sayısı konusu maddede iki ayrı yönden ele alınmıştır. Bunlardan birisi ortak sayısının 500’den fazla olması halidir ki, burada ortaklık hisse senetlerinin halkın genel

1970 Tasarısını görüşmek üzere 1971'de kurulan Millet Meclisi 35 No.lu Geçici Komisyonu'nun 1967 Tasarısını yenileyen bir kanun teklifini de göz önünde bulunduran çalışmaları sonunda 1972'de hazırlanan Sermaye Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı ise, bu ikili ölçü yerine şu hükmü getirmişti : "Ortak sayısı 50'den fazla olduğu herhangi bir şekilde tespit edilen anonim ortaklıklar herhalde halka açık anonim ortaklık sayılır" (m. 9/II)²⁰.

Son olarak Maliye Bakanlığı'nca hazırlanıp Şubat - Mart 1981'de Bakanlar Kurulunca yine aynı adla, yani Sermaye Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı adıyla Milli Güvenlik Konseyi'ne sunulan yeni Tasarıda da aynı yönde bir hükme yer verilmeyle birlikte, bu kez ortak sayısının 100'den fazla olması kabul edilmiştir (m. 12/IV)²¹.

daveti suretiyle satıldığı açık olduğundan şirketin nama muharrer hisse senedi sahibi 50 ortağı bulunması şartı aranmamaktadır. - İkinci halde ise, ortak sayısı 500'ün altındadır. Bu takdirde ise ortak sayısı kıstasına göre halka açıklık vasfı nama muharrer hisse senedi sahibi en az 50 ortakla tayin ve tevsih edilecektir" (Millet Meclisi, Dönem 3, Toplantı 4, S. Sayısı 764, s. 4 m. 7).

- ²⁰ Millet Meclisi 35 No.lu Geçici Komisyonu Raporunda "fillen halka açık anonim ortaklıkları kolayca kavramak için fiziki bir ölçü" olarak nitelenen bu sayı hakkında yapılan açıklama şöyledir: "Ortak sayısının 50 olarak tespit edilmesinin nedeni, limited şirketlerin ortak sayısının üst tavanının alınmış olmasıdır. Bilindiği üzere limited şirketlerde ortak sayısı 2'den 50'ye kadar yükselebilmektedir. 50'den fazla ortak sayısı ancak anonim ortaklıklarda mümkün olabilmektedir. Filhakika bir ortaklıkta 50'den fazla 60, 70, 100, 1000 ortak varsa orada halk var demektir, bu ortaklığın denetimi yoluyla halkın tasarruflarının korunması gerekir" (Millet Meclisi, Dönem 3, Toplantı 4, S. Sayısı 764, s. 61 m. 9).

Gerek 1972 Tasarısında, gerek daha önceki tasarılar da halka açık anonim ortaklık ölçüsü olarak kabul edilen en az ortak sayıları ile ilgili açıklamalar için bk. Tekinalp, agm., Forum, 1.7.1965, S. 272, s. 10; Ansay, Çağdaş Anonim Şirketlerin Sorunları ve Türk Anonim Şirketleri, s. 33; Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü, s. 36, 59 vd, 60 vd (Reha Poroy); Sabih Arkan, Halka Açık Anonim Ortaklıkların Özellikleri ve Dış Denetimleri, Ankara 1976, s. 17-19.

- ²¹ Tasarı Gerekçesine göre bu sayı, anonim ortaklıklarca çıkarılan "menkul kıymetlerin halka satılmış olması" konusunda "objektif bir ölçü" olarak alınmıştır (m. 12).

3. Mevzuatta En Az Ortak Sayıları

a) Bankalar Kanunu

Bilindiği gibi, 23.7.1979 tarih ve 28 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Bankalar Kanunu'nda yapılan değişikliğe göre de, özel bankalarda "ortak sayısının 100'den az olmaması" gerekmektedir (m. 4/4).

b) Teşvik ve Yöneltilme Mevzuatı

1° Genel Teşvik Tabloları

Aslında 100 rakamı, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde uygulamaya konulan "Teşvik ve Yöneltilme Politikası" ya da "Teşvik ve Yöneltilme Politikası"²² çerçevesinde 1973 Yılı Programı'ndan itibaren ortaya çıkmış ve en az 100 ortaklı halka açık anonim ortaklıklarla aynı nitelikteki kooperatifler ve yurt dışındaki işçi kuruluşlarının da belirli koşullarla yararlanacağı bir "teşvik araçları" sistemi geliştirilmiştir. Böylece 1973 ve daha sonraki yılların Genel Teşvik Tablolarında zaman zaman değişen ortak sayılarıyla çeşitli teşvik araçları öngörülmüştür :

1973 gibi 1974 ve 1975 yıllarında da teşvik araçlarından yararlanacak halka açık anonim ortaklıklarla kooperatiflerde en az ortak sayısının 100 olması aranmış²³; fakat —1975'de çıkarılan 1877 sayılı Devlet

²² Özel sektör yatırımları ile ilgili olarak Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "Teşvik ve Yöneltilme Politikası" başlığı altında amaç ve ilkeleri belirtilen ekonomik politika (No. 2004 - 2009), yıllık programlarda "Teşvik ve Yöneltilme Politikası" olarak adlandırılmıştır; örneğin bk. T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkiatı (DPT), 1973 Yılı Programı, Ankara 1972, s. 276 - 278; 1974 Yılı Programı, Ankara 1974, s. 340 - 342; 1975 Yılı Programı, Ankara 1975, s. 343 - 352.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda konuya "Teşvik Tedbirleri" başlığı altında değinilmişti; bk. DPT, Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963 - 1967, Ankara 1963, s. 494 vd.

²³ 1973, 1974 ve 1975 Genel Teşvik Tabloları açısından bu konuda sırayla bk. DPT, 1973 Yılı Programı, s. 289; 1974 Yılı Programı, s. 26; 1975 Yılı Programı, s. 30.

1975'de Federal Almanya'da kurulan Türk İşçi Şirketleri Birliği (Verband Türkischer Arbeitnehmergeellschaften) Tüzüğü'ne göre de, Birliğe üye olacak bir işçi ortaklığının en az 100 ortağı bulunması gerekmektedir (m. 1/a). Bu konuda ayrıca bk. İsmail Ertan, "Yurt Dışındaki İşçilerin Tasarrufları ve İşçi Şirketleri", Sevk ve İdare, Aralık 1977, S. 112, s. 19; Rinus Penninx/Herman van Renselaar, Gurbet, Mihnet, Üç Kuruluşluk Servet, Ankara 1979, s. 28

Ayrıca bk. aşa. dn. 25.

Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Kurulması ile İlgili Yetki Kanunu ve 13 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’de Banka’nın kredi ve hizmetlerinden yararlanmada en az 250 ortaklı girişimci kuruluşlara öncelik tanınmasından sonra— 1976, 1977 ve 1978 yıllarında sözü geçen halka açık anonim ortaklıklarla kooperatiflerde en az ortak sayısı olarak 100 rakamı yanında farklı koşullarla 250 rakamına da yer verilmiştir²⁴. 1979 yılında bu ikili ölçü terk edilerek teşvik araçlarından yararlanacak halka açık anonim ortaklıklarla kooperatiflerde en az ortak sayısı “300 gerçek kişi” olarak belirlenmiş²⁵; fakat 1980 ve 1981 yılları için en az 200 ortakla yetinilmiştir²⁶.

2° Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Mevzuatı

Çok ortaklığı “teşvik” edecek önemli bir hüküm, —yukarda değinildiği gibi— 17.4.1975 tarih ve 1877 sayılı Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Kurulması ile İlgili Yetki Kanunu ve 11.11.1975 tarih ve 13 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’de yer almaktadır : Banka’nın kredi ve hizmetlerinden öncelikle yararlanacak girişimci kuruluşların en az

²⁴ 1976, 1977 ve 1978 Genel Teşvik Tabloları açısından bu konuda sırayla bk. Resmî Gazete, 2.1.1976, S. 15456 Mükerrer, s. 12; DPT, 1977 Yılı Programı, Ankara 1977, s. 29; 1978 Yılı Programı, Ankara 1978, s. 29 vd.

Bu tablolara paralel olarak, yatırımların teşviki ve yönlendirilmesi konusunda 1977 ve 1978’de Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nca yürürlüğe konulan tebliğlerde verilen “halka açık şirket” tanımlarında da en az ortak sayısı farklı koşullarla 100 ve 250 olarak belirlenmiştir (Tebliğ No. TUGM 77/4-21 m. 167/I, Resmî Gazete, 7.6.1977, S. 15959, s. 35 vd; Tebliğ No. TUGM 78/2-32 m. 168/I, Resmî Gazete, 13.8.1978, S. 16376, s. 37).

²⁵ 1979 Genel Teşvik Tablosu açısından bu konuda bk. DPT, 1979 Yılı Programı, Ankara 1979, s. 384.

Bununla birlikte 1979’da İşletmeler Bakanlığı’nca yürürlüğe konulan Halk Girişimlerini Destekleme Fonu’nun Kullanılması Hakkında Yönetmelik’te “Halk Girişimi” kavramı içinde yer verilen “Sanayi - Emek Kooperatifi” için “en az 100 ortaktan meydana gelmiş” bulunmak yeterli sayılmıştır (m. 3/h. 2, Resmî Gazete, 24.2.1979, S. 16560, s. 37 vd).

²⁶ 1980 ve 1981 Genel Teşvik Tabloları açısından bu konuda sırayla bk. DPT, 1980 Yılı Programı, Ankara 1980, s. 509; Resmî Gazete, 30.11.1980, S. 17176 Mükerrer, s. 24 “1981 Yılı Genel Teşvik Tablosu”.

Bu tablolara paralel olarak, 1980 ve 1981’de Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Teşvik ve Uygulama Dairesi Başkanlığı’nca yürürlüğe konulan Yatırımların Teşviki ve Yönlendirilmesi ile İlgili Tebliğ No. 80/5 ve 81/2’de teşvik tedbirlerinden yararlanacak halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatifler için en az ortak sayısı 200 olarak belirlenmiştir (Tebliğ No. 80/5 m. 136/I, Resmî Gazete, 14.6.1980, S. 17017, s. 58 vd; Tebliğ No. 81/2 m. 136/I, Resmî Gazete, 17.2.1981, S. 17254, s. 37).

250 ortaklı olması gerekir (1877 sayılı Kanun m. 3/f, 13 sayılı Kanun Hükmünde Kararname m. 12).

3° 1974 Bütçe Kanunu

Teşvik ve yöneltme mevzuatının en yüksek rakamı, 1974 Bütçe Kanunu'nda "küçük tasarrufları yatırıma yöneltme ve halkı yatırıma teşvik fonu" ile ilgili olarak yer almıştı : Bu Kanun'da öngörülen orta vadeli yatırım kredilerinden yararlanacak kooperatif ve anonim ortaklıkların "en az 1.000 ortaklı" olması gerekmektedir (m.51/I).

4. Ara Değerlendirme

Görüldüğü gibi, "çok ortaklı şirketler" için en az ortak sayısı olarak verilen rakamlar, —küçükten büyüğe doğru— 50, 100, 200, 250, 300, 500, 1000 olarak sıralanmaktadır. Böylece "çok ortaklı şirketler" için en az ortak sayısı olarak kabul edilebilecek rakam, şimdiye değin 50'den aşağı düşmemiştir. En yüksek rakam ise, "en az 1.000 ortak" biçimindedir ve bunun üstüne henüz çıkmamıştır. Gerek 50 ve 1.000 rakamlarında, gerek bunlar arasında kalan diğer rakamlarda ister istemez bir indilik, bir keyfilik vardır²⁷.

Konuya pozitif hukuk açısından bakıldığında 50 ve 1.000 rakamlarının Türk Ticaret Kanunu ve Kooperatifler Kanunu gibi iki temel yasadandan geldiği, 100 rakamının 28 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Bankalar Kanunu'na girdiği, 250 rakamının 1877 sayılı Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Kurulması ile İlgili Yetki Kanunu ve 13 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de bulunduğu, yine bu rakamlardan bazıları ile —1970'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı'nda kalan 500 rakamı dışında— yukarıda sıralanan diğer rakamların geçmişte veya bugün teşvik ve yöneltme mevzuatında yer aldığı görülür.

Bütün "çok ortaklı şirketler" için geçerli ortak bir rakam olmayınca, yapılacak iş, hangi konuda hangi tür ortaklık için veya hangi kuruluş açısından hangi rakam öngörülmüşse o rakamı uygulamaktır. Bununla birlikte "çok ortaklı şirket" kavramının yürürlükteki Türk hukukunda en az 50 ortaktan başladığını söyleyebiliriz.

²⁷ Bk. Poroy/Erem, age, s. 55; Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü, s. 61 (Poroy).

II. “HALKA AÇIK ANONİM ORTAKLIK” VE “HALK ANONİM ORTAKLIĞI” VEYA “HALK ŞİRKETİ”

A — “Halka Açık Anonim Ortaklık” ve “Halk Anonim Ortaklığı” veya “Halk Şirketi” Ayırımı

Ancak “çok ortaklı” şirket de genel bir kavramdır. O yüzden bu kavramın kapsamına giren ortaklıkların taşıdıkları bazı ek özelliklere göre yeni ayırımlar yapma zorunluğu vardır. İlk ayırım, “halka açık anonim ortaklık” ile “halk anonim ortaklığı” veya —daha genel bir terimle— “halk şirketi” arasındaki benzerlik ve farklarla ilgilidir. Çünkü yukarıda “çok ortaklı şirketler” için en az ortak sayısı olarak verilen rakamlara göre bir anonim ortaklık, aynı zamanda hem halka açık anonim ortaklık, hem halk anonim ortaklığı sayılabilir. Fakat bu açıdan her halk anonim ortaklığı aynı zamanda bir halka açık anonim ortaklık sayılsa da, her halka açık anonim ortaklığın mutlaka bir halk anonim ortaklığı olması gerekmez.

B — Halka Açık Anonim Ortaklık ve Halka Açılma

1. Sermaye Piyasası ile İlgili Tasarımlara Göre Halka Açık Anonim Ortaklık

1967 ve 1970 yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulan Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun Tasarımlarında halka açık anonim ortaklık, özetle “hisse senetlerini halkın alacağı şekilde satışa arz eden anonim ortaklıklar” olarak tanımlanmıştır (m. 2/1).

Millet Meclisi 35 No. lu Geçici Komisyonu’nun çalışmaları sonunda 1972’de hazırlanan Sermaye Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı’nda da halka açık anonim ortaklıklar tanımlanırken, bu ortaklıkların “Halkı ortak yapmak maksat ve niyetiyle çıkaracağı veya çıkarmış olduğu hisse senetlerinin halka arzı”, önde gelen kavramsal unsur olarak vurgulanmıştır (m. 9/D).

Halen Millî Güvenlik Konseyi’ne sunulmuş bulunan Sermaye Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı’nda ise “Menkul kıymetleri halka arzolan veya her ne suretle olursa olsun halka satılan anonim ortaklıklar bu Kanun hükümlerine tabi” tutulur-

ken dolaylı bir biçimde halka açık anonim ortaklıklar tanımlanmaktadır (m. 12/I)²⁸.

2. Halka Açılma ve Halk

a) *Sermaye Piyasası ile İlgili Tasarılarla Göre Halka Açılma ve Halk*

Demek ki sermaye piyasası ile ilgili tasarılar açısından bir anonim ortaklığın pay senetleri veya pay senetleri ve tahvil gibi menkul değerlerinin halka arzolanması, halka satılması durumunda halka açılma söz konusudur.

Bu noktada yukarıda “çok ortaklı şirket” kavramı dolayısıyla başvurulmuş sayısal yaklaşım da, yeni bir anlam kazanmaktadır : Bir anonim ortaklığın ortak sayısı —sermaye piyasası ile ilgili tasarılar da benimlenen ölçülerle— 50, 100, 500 gibi belirli bir rakamın üzerinde ise; o anonim ortaklığın pay senetleri halka arzolanmış veya halka satılmış, başka bir deyişle, halka açılma gerçekleşmiş kabul edilmektedir²⁹.

Fakat —aşağıda ayrıca değinilecek bazı istisnai hükümler bir yana bırakılırsa— sermaye piyasası ile ilgili tasarılar da ne halka açılan anonim ortaklıkların pay sahiplerinin, ne bu ortaklıklarca çıkarılan pay senetleri ve diğer menkul değerleri alacak kimselerin sosyo - ekonomik durumları göz önüne alınmış değildir. Tasarılar açısından halk, daha çok, kendilerine anonim ortaklıkların pay senetleri veya —daha geniş bir terimle— menkul değerleri satış için arz edilen ve o nedenle korunmaları gereken çok sayıda insanlar topluluğu olarak ele alınmıştır³⁰.

²⁸ Halka açık anonim ortaklıklarla ilgili olarak doktrinde verilen tanımlardan bazıları için bk. Poroy/Erem, age, s. 56, 191 (m. 281); Reha Poroy (Ünal Tekinalp/Ersin Çamoğlu), Ortaklıklar Hukuku, C. I, 2. bası, İstanbul 1975, s. 232; Tekinalp, agm, Forum, 1.7.1985, S. 272, s. 8; Karayalçın, age, s. 72; Arkan, age, s. 15 vd; krs. Halk Girişimleri Anket Sonuçları, Ankara 1979 (İşletmeler Bakanlığı Yayın No. 3), s. 15; Tayyip Yelen, Mahallî Kaynakların Tespiti, Değerlendirilmesi ve Mahallî Teşebbüslerin Teşviki, Ankara 1980 (DPT - Çoğaltma), s. 5.

²⁹ 1970'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı ile Millet Meclisi 35 No.lu Geçici Komisyonu'nca 1972'de hazırlanan Sermaye Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı Gerekçelerinde aynı yönde açıklamalar için bk. Millet Meclisi, Dönem 3, Toplantı 4, S. Sayısı 764, s. 4 m. 7 ve 61 m. 9 (yuk. dn. 19 ve 20).

³⁰ 1970 ve 1972 Tasarıları Gerekçelerinde aynı yönde açıklamalar için bk. Millet Meclisi, Dönem 3, Toplantı 4, S. Sayısı 764, s. 2, 3 m. 2 ve s. 58 vd m. 1, s. 61 m. 9 (yuk. dn. 20).

b) Türk Ticaret Kanunu'na Göre Halka Açılma ve Halk

Aynı biçimsel yaklaşım, Türk Ticaret Kanunu'nun anonim ortaklıkların tedrici kuruluşu ile ilgili hükümlerinde görülür. Bilindiği gibi Türk Ticaret Kanunu'nda anonim ortaklıkların halka açık kurulması yolu olarak düzenlenen "Tedrici kuruluş, bir kısım payların kurucular tarafından taahhüt olunması ve geri kalan kısım için de halka müracaat edilmesi suretiyle olur" (m. 276/III). İşte tedrici kuruluş hükümleri açısından halk, kurulmakta olan bir anonim ortaklığın sermayesine katılmağa çağrılan çok sayıda kişiler topluluğudur (m. 281 - 282).

Fakat anonim ortaklıklar, kurulduktan sonra da halka açılabilirler. Nitekim ortaklık paylarının tamamının kurucular tarafından taahhüt edilmesiyle gerçekleşen anı kuruluşta ortaklığın tescilinden itibaren beş yıl içinde pay sahiplerinin "halka müracaat suretiyle paylarını elden çıkarmak" istemeleri ve sermaye artırımında —mevcut pay sahipleri yanında— halkın "esas sermayenin artırılan kısmına" katılmağa çağrılması da, Türk Ticaret Kanunu'nda kuruluşun sonra halka açılma yolları olarak düzenlenmiştir (m. 304, 392-393)³¹. Bütün bu düzenlemeler açısından halk, anonim ortaklıkların kurucuları veya mevcut pay sahipleri dışında kalan kişiler, başka bir deyişle, kurucular veya mevcut pay sahiplerince taahhüt edilmeyen sermaye payları için başvuru çok sayıda tasarruf sahipleri topluluğudur³².

Gerçi —sermaye piyasası ile ilgili tasarımlarda olduğu gibi— bu düzenlemelerde de kendisine başvuru halkın korunmasını amaçlayan hükümler yer almaktadır. Fakat ne bu düzenlemeler, ne Türk Ticaret Kanunu'nun diğer hükümleri, halka açılan bir anonim ortaklıkta yönetimin belirli bir grubun elinde bulunmasına, bazı pay sahiplerinin oy ve

³¹ Anonim ortaklıkların halka açılmasına ilişkin genel açıklamalar için bk. **Poroy/Erem**, age, s. 54 vd, 97 vd; **Ünal Tekinalp**, "Halka Açılmada Hukukî ve Malî Engeller", *Ekonomi Politika*, 4.7.1973, s. 5; **Yılmaz Ulusoy**, "Halka Açılma Nevileri", *İstanbul Ticaret*, 9.11.1973, S. 784, s. 2; **Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü**, s. 30 vd (**Tuğrul Ansay**).

³² Aynı yönde bk. **Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü**, s. 60 vd (**Poroy**).

Ekleyelim ki, Türk Ticaret Kanunu'nun anonim ortaklıkların "halk tarafından satın alınmaları taahhüt olunmak suretiyle" ya da kısaca "halka müracaat" yoluyla tahvil çıkarmaları ile ilgili hükümlerinde de halk, ödünç para bulmak için başvuru tasarruf sahipleri topluluğu anlamındadır (m. 424 - 425, 420).

yönetim hakkı, kâr ve tasfiye payı itibariyle belirli ayrıcalıkları olmasına engel değildir (krş. m. 279/5, 281, 298, 300/5 - 6, 373/I, 389, 391, 401, 402 - 403, 455/II vb). Bu özellikleri taşıyan bir anonim ortaklık da halka açılabilir, halka açık anonim ortaklık sayılabilir³³. Ancak böyle bir anonim ortaklık, halk anonim ortaklığı olarak kabul edilemez.

Öte yandan Türk Ticaret Kanunu'nun anonim ortaklıkların kuruluşu ile ilgili hükümleri çerçevesinde "halk" hiç ortaya çıkmayabilir de. Nitekim bir anonim ortaklık anı kuruluş yoluyla, yani —yukarda değinildiği gibi— "şirket paylarının kurucular tarafından tamamen taahhüt edilmesiyle" kurulacak olursa, kurucuların sayısı ve sosyo - ekonomik durumları ne olursa olsun, yasal ya da biçimsel yönden ortada "halk" yoktur (krş. m. 276/II, 303/I)³⁴. Oysa son yıllarda çeşitli örnekleriyle görüldüğü gibi, —tedrici kuruluşun çok ağır işleyen bir mekanizma olması nedeniyle— yüzlerce, hatta bazen 1.000'den fazla insan arasında "anı" yoldan anonim ortaklıklar kurulabilmiştir.

C — "Halk Anonim Ortaklığı" veya "Halk Şirketi"

1. Başlıca Özellikleriyle "Halk Anonim Ortaklığı"

Toplumun daha önce bu çeşit ortaklık ilişkileri içinde yer almamış

³³ Ek. Ansay, Çağdaş Anonim Şirketlerin Sorunları ve Türk Anonim Şirketleri, s. 39; Erdoğan Soral/İlhan Tekeli, Halk Sektörü Sorunu, İstanbul 1976, s. 98; Güven, age, s. 210 vd; Halk Girişimleri Anket Sonuçları, s. 15.

Ekleyelim ki, 1967'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşvikî Hakkında Kanun Tasarısı'nda halka açık anonim ortaklıkların "çıkartılmış sermayelerinin % 25'ini aşmamak kaydıyla hisse senetlerini, oy hakkından yoksun, temettüden veya tasfiye bakiyesinden imtiyazlı hisse alacak nitelikte" çıkarabilecekleri öngörülmüş (m. 3/III); aynı hüküm, 1970'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşvikî Hakkında Kanun Tasarısı'nda bu tür pay senetlerinin çıkarılmış sermaye içindeki oranı % 10'a indirilmiş olarak belirlenmişti (m. 3/III). Bu konuda ayrıca bk. Arkan, age, s. 30-32.

Millet Meclisi 35 No.lu Geçici Komisyonu'nca 1972'de hazırlanan Sermaye Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı'nda halka açık anonim ortaklıklarca "imtiyazlı" pay senedi çıkarılmasına olanak tanınmış (m. 13/II); bu yıl Millî Güvenlik Konseyi'ne sunulan Sermaye Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı'nda yine aynı yönde bir hükme yer verilmiştir (m. 14/II).

³⁴ Bunun gibi bir anonim ortaklığın sermaye artırımını da yeni payların tamamının mevcut pay sahipleri tarafından taahhüt edilmesi suretiyle gerçekleştirilecek olursa, pay sahiplerinin sayısı ve sosyo - ekonomik durumları ne olursa olsun yine yasal ya da biçimsel açıdan ortada "halk" yoktur (krş. Türk Ticaret Kanunu m. 394).

yeni kesimlerini küçük tasarruflarıyla "çok ortaklı şirket" çatısı altında bir araya getiren bu gelişme sonucunda ortaya çıkan anonim ortaklıklar, bazı özellikleriyle dikkati çekmektedirler :

Bu ortaklıklar, genellikle anasözleşmelerinde hiçbir pay sahibinin belirli bir oranın veya miktarın üstünde pay alamayacağı yolunda hükümler koydukları gibi; diğer anonim ortaklıkların, bu arada halka açık anonim ortaklıkların anasözleşmelerinde oldukça sık rastlanabilen oy ve yönetim hakkı ayrıcalıklarıyla kâr ve tasfiye payı ayrıcalıklarına, kurucu paylarına da yer vermemişlerdir³⁵. Aynı biçimde halka açık anonim ortaklıklarda "hamile yazılı" pay senetlerinin oldukça yaygın bir uygulama alanı bulmasına karşılık; söz konusu ortaklıklar, devir yetenekleri daha az olmakla birlikte, kendilerine toplumsal özellikleri ile ortaklarının en çok pay oranı veya miktarı gibi diğer özelliklerini koruma olanağını veren "nama yazılı" pay senetlerini yeğlemektedirler (krş. Türk Ticaret Kanunu m. 415 - 418)³⁶.

³⁵ Bu konuda genel olarak bk. Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü, s. 126 (Türk); Türk, agt/agm, Ekonomi - Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğler, Sıra No. 44, s. 12; Özgür İnsan, Ekim 1975, S. 24, s. 60; Arkan, age, s. 29+dn. 1; Güven, age, s. 210 vd; Halk Girişimleri Anket Sonuçları, s. 16, 38 - 40 + Tablo 13 - 14.

İşçi ortaklıkları açısından bk. Özcan Ertuna/Bilge Hacıhasanoğlu/Turgut Erdemli, Çok Ortaklı Şirketler, Ankara 1975 (DPT - Çoğaltma, Yayın No. DPT 1463 - KÖYD 15), s. 160 vd, 167, krş. 161 vd; Güven, age, s. 253 vd + Çizelge 92; Ertan, agm, Sevk ve İdare, Aralık 1977, S. 112, s. 19, 21; Penninx/van Renselaar, age, s. 63, 169 vd + Tablo 5.1.1.a ve 5.1.1.b.

³⁶ Bu konuda bk. "Düşünenlerin Forumu : F. Almanya'da Türk Tasarrufları ve Yatırımlar", Milliyet, 22.6.1975, s. 9 (Lütfi Renda); Arkan, age, s. 29 +dn. 3; Güven, age, s. 211 vd, 259 vd + Çizelge 99; Ertan, agm, Sevk ve İdare, Aralık 1977, S. 112, s. 19, 21 vd; Halk Girişimleri Anket Sonuçları, s. 37 vd + Tablo 12; Penninx/van Renselaar, age, s. 170 vd + Tablo 5.1.1.c.

Bizde halka açık anonim ortaklıklarla ilgili ilk çalışmalardan itibaren "hamile yazılı" pay senedi (ve tahvil) çıkarılması, genellikle bu ortaklıkların kavramsal unsurlarından biri olarak kabul edilmiştir. Örneğin bk. Poroy/Erem, age, s. 55 vd; Tekinalp, agm, Forum, 1.7.1965, S. 272, s. 8; Ansay, Çağdaş Anonim Şirketlerin Sorunları ve Türk Anonim Şirketleri, s. 34, 46; krş. Arkan, s. 24 - 30, özellikle 29.

1967 ve 1970'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun Tasarılarında da "Halka açık anonim ortaklıklarda hisse senetlerinin en az yüzde 51'inin hamiline yazılı olması" koşuluna yer verilmişti (m. 3/I). 1967 Tasarısı Gereğesinde açıklandığına göre, "Bu husus halka açıklık niteliğinin birinci unsuru olarak aranmıştır. Tedavül kabiliyeti en yüksek olan bu nevi hisse senetlerinin çoğunluğu teşkil etmesi sermaye piyasasını teşvik edici haklı bir tedbir ola-

Böylece Türk Ticaret Kanunu hükümleri çerçevesinde anasözleşme hükümleriyle oldukça demokratik ve eşitlikçi temeller üzerinde kurulan, şimdi ve ileride hiçbir pay sahibinin ya da hiçbir grubun tek başına ege-men olamayacağı, hiçbir pay sahibine ya da hiçbir gruba ayrıcalık ta-nınmayan bir anonim ortaklık tipi gerçekleştirilmiştir³⁷. “Çok ortaklı şirketler” arasında halka açık anonim ortaklıklardan farklı yönlerini be-lirtmek üzere, bu özellikleri taşıyan anonim ortaklıklara “halk anonim ortaklığı” diyoruz³⁸.

2. Bir Terminoloji Sorunu ya da Genel Terim Olarak “Halk Şirketi”

Günlük konuşma dilinde ise böyle anonim ortaklıklar için, daha çok, —belki de kısalığından ötürü— “halk şirketi” (halk ortaklığı) terimi kullanılmaktadır³⁹. Aslında “çok ortaklı şirketler” arasında halk anonim ortaklıklarının halka açık anonim ortaklıklardan ayrılan yönleri, onları kooperatiflere yaklaştıran özelliklerdir. Başka bir deyişle, bu özellikler-den bazıları veya benzerleri kooperatifler için de söz konusudur (krş. Kooperatifler Kanunu m. 19/I - II, 48, 83/II vb). Dolayısıyla “halk şir-keti” teriminin halk anonim ortaklıkları ile birlikte aynı veya benzeri özellikleri taşıyan kooperatifleri de kapsayacak genel terim olarak kul-lanılması daha doğrudur.

rak düşülmüştür” (Millet Meclisi, Dönem 3, Toplantı 4, S. Sayısı 764, s. 32 m. 3). Aynı açıklama, bir -iki sözcük değişikliğiyle 1970 Tasarısı Ge-rekçesinde de yinelenmişti (Millet Meclisi, Dönem 3, Toplantı 4, S. Sayısı 764, s. 3 m. 3). Fakat daha sonraki tasarılar da pay senetlerinin türüne ilişkin bir hükme rastlanmamaktadır.

³⁷ Bk. Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü, s. 126 (Türk); Türk, agt/agm, Ekonomi - Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğler, Sıra No. 44, s. 12; Özgür İnsan, Ekim 1975, S. 24, s. 60; ayrıca Oğuz Çataloğlu, Türkiye'de Halk Girişimleri ve Sorunları —Bir Kalkınma Örneği—, İzmir 1975, s. 7; Eko-nomi - Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğler, Sıra No. 13, s. 10; Ertan, agm, Sevk ve İdare, Aralık 1977, S. 112, s. 21; Halk Girişimleri Anket So-nuçları, s. 16; Yelen, age, s. 5.

³⁸ Bk. Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü, s. 126, 127, 151 (Türk), krş. 133 (Poroy); Türk, agt/agm, Ekonomi - Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğler, Sıra No. 44, s. 12; Özgür İnsan, Ekim 1975, S. 24, s. 60; Ekono-mi - Hukuk Kongresi Tutanağı, Ankara 1976 (Türkiye Barolar Birliği Ya-yınları : 21), s. 238 (Hikmet Sami Türk).

³⁹ Örneğin bk. “Düşünenlerin Forumu : F. Almanya'da Türk Tasarrufları ve Yatırımlar”, Milliyet, 22.6.1975, s. 9 (Renda); Güven, age, s. 210 vd; Ah-met Demirel, “İşçi Tasarruflarının Türkiye'de Çok Ortaklı Şirketlerde De-ğerlendirilmesi”, Sevk ve İdare, Aralık 1977, S. 112, s. 10; ayrıca Halk Gi-rişimleri Anket Sonuçları, s. 15; Yelen, s. 4.

3. Teşvik ve Yöneltilme Mevzuatıyla Getirilen Düzenlemeler

Yukarda anlatılan gelişmeye paralel olarak ve bir noktadan sonra bu gelişmeyi yönlendirecek biçimde Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde uygulamaya konulan "Teşvik ve Yöneltilme Politikası" çerçevesinde 1973 Yılı Programı'ndan başlayarak aynı yönde bazı düzenlemeler yapıldığı görülmektedir :

a) En Çok Pay Oranının Sınırlanması

1° Genel Teşvik Tabloları

Örneğin 1973 Genel Teşvik Tablosu'nda teşvik araçlarından yararlanacak en az 100 ortaklı halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatiflerle yurt dışındaki işçi kuruluşlarında kişi başına ortaklık payı en çok % 15 olarak sınırlanmıştır⁴⁰. 1974 Genel Teşvik Tablosu'nda yine en az 100 ortaklı halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatifler açısından % 15 olarak kalan bu oran, 1975 Genel Teşvik Tablosu'nda % 10'a düşürülmüştür⁴¹. 1976, 1977 ve 1978 Genel Teşvik Tablolarında bir yanda en az 100 ortaklı halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatifler açısından bir ortak ve/veya sermaye grubu için en çok pay oranı ortaklık sermayesinin yine % 10'u olarak sürdürülürken, öbür yanda —1877 sayılı Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Kurulması ile İlgili Yetki Kanunu

⁴⁰ 1973 ve daha sonraki yılların Genel Teşvik Tabloları ile ilgili olarak bk. yuk. dn. 23 - 26.

Her ne kadar Genel Teşvik Tabloları ile yatırımların teşviki ve yönlendirilmesi ile ilgili tebliğlerde "halka açık anonim şirketler" terimi kullanılmaktaysa da; bu tablolar ve tebliğlerle getirilen düzenlemelerde belirtilen ve burada ana çizgileriyle değinilen noktalar, gerçekte halk anonim ortaklıklarının özellikleridir. Fakat bu tablolar ve tebliğlere terminoloji yönünden de uygunluk açısından —yukarda olduğu gibi— burada da halka açık anonim ortaklıklar'dan söz edilmiştir.

⁴¹ Devlet Planlama Teşkilatı'nın sonuçları 1975'de açıklanan "Çok Ortaklı Şirketler" araştırmasında da "çok ortaklı şirketler kavramı gerçek kişi ortaklardan hiçbirinin sermaye payının şirket sermayesinin % 10'unu geçmediği anonim şirketler olarak belirlenmiştir" (Ertuna/Hacıhasanoğlu/Erdemli, age, s. 2 vd).

Aynı yıl Federal Almanya'da kurulan Türk İşçi Şirketleri Birliği Tüzüğü'ne göre ise, Birliğe üye olacak bir işçi ortaklığının ortakları arasında % 10'dan fazla paya sahip hiçbir gerçek kişi veya özel kuruluşla % 25'den fazla paya sahip hiçbir kamu kuruluşunun bulunmaması gerekmektedir (m. 1/b-c). Bu konuda ayrıca bk. Ertan, agm, Sevik ve İdare, Aralık 1977, S. 112, s. 19; Penninx/van Renselaar, age, s. 28.

ve 13 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye paralel olarak— en az 250 ortaklı halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatifler açısından ortaklık sermayesinin % 5'i olarak saptanmıştır⁴². 1979 Genel Teşvik Tablosu'nda en az 300 gerçek kişi ortağı bulunan halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatifler açısından en çok sermaye payının kurucu ortakların her biri için ortaklık sermayesinin % 5'ini (toplam %20'sini), diğer ortakların her biri için de % 2'sini aşmaması öngörülmüştür. 1980 ve 1981 Genel Teşvik Tablolarında ise en az 200 ortaklı halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatiflerde en çok pay oranı, bir ortak ve/veya sermaye grubu için yeniden ortaklık sermayesinin % 10'u olarak belirlenmiştir⁴³.

2° 1974 Bütçe Kanunu

1974 Bütçe Kanunu'nda öngörülen orta vadeli yatırım kredilerinden yararlanacak en az 1.000 ortaklı kooperatif ve anonim ortaklıklarda da hiçbir ortağın payının ortaklık sermayesinin % 10'unu aşmaması koşulu vardı (m. 51/I).

3° Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Mevzuatı

1877 sayılı Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Kurulması ile İlgili Yetki Kanunu ve 13 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye göre ise, Banka'nın kredi ve hizmetlerinden öncelikle yararlanacak en az 250 or-

⁴² Bu tablolara paralel olarak, yatırımların teşviki ve yönlendirilmesi ile ilgili 1977 ve 1978 tebliğlerinde en az 100 ortaklı halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatifler açısından bir ortak ve/veya sermaye grubu için en çok pay oranı % 10, en az 250 ortaklı halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatifler açısından ise % 5 olarak belirlenmiştir (Tebliğ No. TUGM 77/4-21 m. 167/I, Tebliğ No. TUGM 78/2-32 m. 168/I; yuk. dn. 24).

1978 Tebliğinde açıklandığına göre, "Ekonomik faaliyetleri ayrılmamış olan ana, baba, evlât, karı ve koca gibi aile fertleri ile ticarî şirket (adi ortaklık dahil) [!] teşkili suretiyle zirai, ticarî ve sınıf faaliyetlerini sürdürenlerin, şahısları ve ortak oldukları şirketler aynı sermaye grubundan" sayılmaktadır (Tebliğ No. TUGM 78/2-32 m. 168/II).

⁴³ Bu tablolara paralel olarak, yatırımların teşviki ve yönlendirilmesi ile ilgili 1980 ve 1981 tebliğlerinde en az 200 ortaklı halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatifler açısından bir ortak ve/veya sermaye grubu için en çok pay oranı % 10 olarak saptanmıştır (Tebliğ No. 80/5 m. 136/I, Tebliğ No. 81/2 m. 136/I; yuk. dn. 26).

"Sermaye grubu" kavramı için 1978 Tebliğinde yapılan ve yuk. dn. 42'ye aktarılan açıklama, 1980 ve 1981 tebliğlerinde de yer almaktadır (Tebliğ No. 80/5 m. 136/II, Tebliğ No. 81/2 m. 136/II).

taklı girişimci kuruluşlarda hiçbir ortağın ödenmiş sermayenin % 5'inden fazlasına sahip olmaması gerekmektedir (1877 sayılı Kanun m. 3/f, 13 sayılı Kanun Hükmünde Kararname m. 12).

4° Ara Değerlendirme

Görüldüğü gibi, şimdiki değin halka açık anonim ortaklıklar, daha doğrusu, halk anonim ortaklıkları ve kooperatifler açısından ortaklık sermayesi içindeki en çok pay oranı olarak öngörülen rakamlar, —büyükten küçüğe doğru— % 15, % 10, % 5, % 2 olarak sıralanabilir. En az ortak sayısı ile ilgili rakamlar gibi bu rakamlarda da bir indelik, bir keyfilik bulunduğu açıktır. Bununla birlikte en az ortak sayısı ile ilgili rakamlar yükseldikçe, en çok pay oranı ile ilgili rakamların düşme eğilimi gösterdiği, çok genel bir gözlem olarak söylenebilir.

Fakat yürürlükteki mevzuatta tek bir oran bulunmadığı için, burada da yapılacak iş, hangi konuda hangi tür ortaklık için veya hangi kuruluş açısından nasıl bir oran öngörülmüşse onu uygulamaktır.

b) Ayrıcalıklı Pay Yasağı

Öte yandan 1975 ve daha sonraki yılların Genel Teşvik Tablolarına göre teşvik araçlarından yararlanacak halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatiflerde "imtiyazlı hisse senedi" bulunmaması gerekmektedir⁴⁴.

⁴⁴ Bu tablolara paralel olarak, yatırımların teşviki ve yönlendirilmesi ile ilgili 1977 ve 1978 tebliğleri ile 1980 ve 1981 tebliğlerinde teşvik tedbirlerinden yararlanacak halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatiflerde "imtiyazlı hisse senedi" bulunmaması koşulu aranmıştır. Anılan tebliğlere göre, "İmtiyazlı hisse senedi olmamasından maksat, ortaklardan hiçbirinin idarede, reyde, kâr dağıtımında v.s. imtiyazlı durumda olmamalarıdır" (Tebliğ No. TUGM 77/4-21 m. 167/I, III; Tebliğ No. TUGM 78/2-32 m. 168/I, III; Tebliğ No. 80/5 m. 136/I, III; Tebliğ No. 81/2 m. 136/I, III).

Ashnda kooperatifler için "imtiyazlı hisse senedi" söz konusu değildir. Kooperatifler, teknik anlamda paylı ortaklıklar arasında yer almadığı gibi (krş. Türk Ticaret Kanunu m. 269, 475 ve Kooperatifler Kanunu m. 1); Kooperatifler Kanunu'nun çeşitli maddelerinde ifadesini bulan eşitlik ilkesi de, ortaklardan bazılarının ayrıcalık tanınmasına engeldir (m. 23, 48, 83/II vb).

Fakat "imtiyazlı hisse senedi" olmaması, anonim ortaklık türündeki işçi ortaklıkları dolayısıyla toplu iş hukuku açısından da önem taşır. Bildiği gibi, 274 sayılı Sendikalar Kanunu'nun "İşçi Sendikası Üyeligi" ile ilgili 2. maddesinin 1. bendine göre, "Bu maddenin kapsamına girip de kooperatif şirketlerde ortak olanlar ile anonim şirket hissedarlarından herhangi bir suretle imtiyazlı hisse sahibi olmayanların işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır" (f. II).

1979 Genel Teşvik Tablosu'nda buna "intifa senedi" yasağı da eklenmişti.

c) Pay Senetlerinin "Nama Yazılı" Olması

Yine 1975 Genel Teşvik Tablosu'nda teşvik araçlarından yararlanacak halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatiflerde pay senetlerinin tamamının "nama yazılı" olması koşulu aranmıştı. Aynı koşul, 1976, 1977 ve 1978 Genel Teşvik Tablolarında en az 100 ortaklı halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatifler için korunmuş; fakat en az 250 ortaklı ortaklıklar için "hamiline yazılı" pay senetleri öngörülmüştü⁴⁵. Son olarak 1979 Genel Teşvik Tablosu'na göre pay senetlerinin en az % 80'inin "nama yazılı" olması gerekmektedir. 1980 ve 1981 Genel Teşvik Tablolarında pay senetlerinin türüne ilişkin bir kayda rastlanmamaktadır.

4. Bu Düzenlemelerle İzlenen Amaçlar

Bütün bu ve benzeri düzenlemelerle amaçlanan, teşvik araçlarından ya da birtakım kamu olanaklarından yararlanacak "çok ortaklı şirketler" içinde ortaklık paylarının hiçbir kişinin veya hiçbir grubun egemenliğine olanak vermeyecek dengeli bir biçimde dağılması, pay senetlerinde ifadesini bulan menkul değerler mülkiyetinin toplumda adaletli bir biçimde yaygınlaştırılmasıdır. Böylece halk ortaklıklarının özendi-

⁴⁵ 1976, 1977 ve 1978 Genel Teşvik Tablolarında bir yanda en az 100 ortaklı halka açık anonim ortaklıklar ve kooperatiflerde pay senetlerinin "nama yazılı" olması koşulu aranırken; öbür yanda en az 250 ortaklı ortaklıklar için "hamiline yazılı" pay senetleri öngörülmesi, tutarlı bir düzenleme örneği sayılmaz. Bu konuda ayrıca bk. Penninx/van Renselaar, age, s. 77 dn. 9.

Üstelik 250 rakamının kaynaklandığı 1877 sayılı Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Kurulması ile İlgili Yetki Kanunu ve 13 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de Banka'nın kredi ve hizmetlerinden öncelikle yararlanacak girişimci kuruluşların pay senetlerinin türüne ilişkin herhangi bir kayıt bulunmamaktadır (krş. 1877 sayılı Kanun m. 3/f, 13 sayılı Kanun Hükmünde Kararname m. 12). Nitekim yatırımların teşviki ve yönlendirilmesi ile ilgili 1977 ve 1978 tebliğlerinde en az 250 ortaklı kuruluşların pay senetlerinin "hamiline veya nama" olabileceği belirtilmiştir (Tebliğ No. TUGM 77/4-21 m. 167/I, Tebliğ No. TUGM 78/2-32 m. 168/I).

Bununla birlikte kooperatifler için "hamiline" veya teknik anlamda "nama yazılı" pay senedi söz konusu değildir. Her ne kadar Kooperatifler Kanunu'na göre "Her ortağın üyelik haklarının ada yazılı ortaklık senedi ile temsil olunması şart" ise de, "Ortaklık senetleri kıymetli evrak niteliğinde olmayıp sadece beyyine vesikası hükmündedir" (m. 18, krş. Türk Ticaret Kanunu m. 518/III).

rilmesinde sadece çok sayıda insanın küçük tasarruflarının bir araya getirilerek ülke kalkınmasında büyük yatırımlara yöneltilmesi değil, aynı zamanda bazı sosyal amaçlar da izlenmektedir. Menkul değerler mülkiyetinin yaygınlaştırılmasıyla toplumun ekonomik bakımdan zayıf kesimlerinin güçlendirilmesi, hatta bu yoldan uzun vadede siyasal demokrasinin ekonomik temellerinin yaratılması, bu amaçların başında gelir⁴⁶

5. Sosyolojik Açıdan "Halk Şirketi"

Aslında "halk şirketleri" denildiğinde anlaşılması gereken, toplumun işçi, köylü, esnaf, zanaatçı, memur gibi dar gelirli kesimlerini bir araya toplayan ortaklıklardır⁴⁷.

Kayda değer ki, 1970'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı'nda "Menkul kıymetlerin halka satılmasında talebin arzdan fazla olacağı tahmin edildiği takdirde ... menkul kıymetlerin işçi, memur, esnaf, küçük sanatkâr ve köylü gibi küçük tasarruf sahiplerine intikalini sağlamak maksadıyla bu zümreler lehine satış sırasında öncelik" tanınabilmesi (m. 15/III), halen Millî Güvenlik Konseyi'ne sunulmuş bulunan Sermaye Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetimi Hakkında Kanun Tasarısı'nda ise "menkul kıymetlerin halka satışında küçük tasarruf sahiplerinin senet almalarını kolaylaştırıcı ve bunların hak ve yararlarını koruyucu" tedbirler alınabilmesi öngörülmüştür (m. 8/V). Fakat bu istisnai hükümler bir yana bırakılırsa, —yukarıda değinildiği gibi— sermaye piyasası ile ilgili tasarılar açısından ne halka açılan anonim ortaklıkların pay sahiplerinin, ne bu ortaklıklarca çıkarılan pay senetleri ve diğer menkul değerleri alacak kimselerin sosyo - ekonomik durumları fazla önem taşımamaktadır. Herhalde pay sahiplerinin toplumun dar

⁴⁶ Halk sektörü açısından aynı yönde açıklamalar için bk. Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü, s. 105 (Türk); Türk, agt/agm, Ekonomi - Hukuk Kongresine Sunulan Tebliğler, Sıra No. 44, s. 6; Özgür İnsan, Ekim 1975, s. 24, s. 56 vd; Ekonomi - Hukuk Kongresi Tutanağı, s. 236, 300 (Türk).

⁴⁷ Halk sektörü açısından aynı yönde bk. Ekonomi - Hukuk Kongresi Tutanağı, s. 299 (Türk), ayrıca 220 vd (Satılmış Çağlar); Beşir Hamitoğulları, "Halk Sektörünün Anlamı, Doktrini ve Yapısı", Halk Sektörü Semineri, s. 56 vd.

"Az gelirli halk tabakalarına mahsus hisse senedi" olarak tanımlanan "Volksaktie" kavramı açısından aynı yönde bk. Ernst E. Hirs, Sermaye Piyasasının Gelişmesi Yönünden Alman "Volkswagenwerk" Kanunu ve Bunun Sosyal, İktisadi ve Hukuki Tarafları, Ankara 1965, s. 1; ayrıca Tekinalp, agm, Forum, 1.7.1965, S. 272, s. 8, 9.

gelirli kesimlerinden oluşması, halka açık anonim ortaklıkların ayırıcı özelliği değildir.

Buna karşılık "halk şirketleri" terimi ile daha çok dar gelirli vatandaşların küçük tasarruflarıyla ortak oldukları "çok ortaklı şirketler" kastedilmektedir. Bu açıdan bakıldığında ortakların en az sayısı ve en çok pay oranı veya miktarı ile ilgili rakamlar, bu olguyu çerçeveleyen sayısal göstergeler olarak anlam taşırlar.

III. "İŞÇİ ŞİRKETİ" VE "HEMŞERİ ŞİRKETİ" VEYA "BÖLGESEL KALKINMA ŞİRKETİ"

A — "İşçi Şirketi"

1. Kavram ve Tanımlar

Halk ortaklıkları arasında "işçi şirketleri" özel bir yer tutar. Bir bakıma son yıllarda kurulan en önemli halk ortaklıkları, hatta halk ortaklıkları hareketine öncülük eden ortaklıklar, işçi ortaklıklarıdır. Gerçekten özellikle yurt dışında çalışan işçilerimizin tasarruflarıyla 1960'lı yılların ortalarından itibaren kurulan anonim ortaklıklar, en tipik halk ortaklıklarıdır⁴⁸.

Sermaye çoğunluğu işçilere ait olan ya da ortaklarının çoğunluğu işçilerden oluşan halk ortaklıklarına "işçi şirketi" (işçi ortaklığı) diyoruz⁴⁹. Bu tanım, anonim ortaklıklar kadar kooperatifleri de kapsayacak genişliktedir⁵⁰.

⁴⁸ Aynı yönde bk. "Düğünenlerin Forumu : Dıştaki İşçilerin Tasarrufları ve İşçi Şirketleri", Milliyet, 22.7.1973, s. 7 (Nevzat Yalçıntaş); Türk, agt/agm, Ekonomi - Hukuk Kongresi'ne Sunulan Tebliğler, Sıra No. 44, s. 12; Özgür İnsan, Ekim 1975, S. 24, s. 60; ayrıca Ahmet Gökdere, "İşçi Şirketlerinin Sosyo - Ekonomik Kökenleri ve Gelişimi", Yurt Dışında Çalışan Türk İşçilerinin Kurdukları İşçi Şirketleri Semineri, Ankara 1976 (A.Ü. Hukuk Fakültesi Çalışma Enstitüsü/Türk İşçi Şirketleri Birliği - Çoğaltma), Bildiri I, s. 1, 2, 4 vd.

⁴⁹ Bu ortaklıklar için "işçi yatırım ortaklıkları" terimi de kullanılmıştır. Örneğin bk. Ertuna/Haçhasanoğlu/Erdemli, age, s. 161; Güven, age, s. 134 vdd.

⁵⁰ 274 sayılı Sendikalar Kanunu'na göre sendikaların çalışma konuları arasında "Üyeleri için kooperatifler kurulmasına çalışmak veya bu gibi teşebbüslere yardım etmek veyahut bizzat kooperatifler kurmak" da bulunduğu için (m. 14/j, krg. Kooperatifler Kanunu m. 9); özellikle işçi kooperatiflerinin yaygınlaşması beklenirdi. Ancak şimdiye değin bu alanda önemli bir gelişme olmamıştır.

“İşçi şirketleri” olarak yalnız anonim ortaklıkları dikkate alan bazı tanımlarda bu ortaklıkların yurt dışında çalışan işçilerce kurulmuş bulunmaları, kavramsal bir unsur olarak belirtilmektedir⁵¹.

İşletmeler Bakanlığı'nın sonuçları 1979'da açıklanan “Halk Girişimleri” anketinde de “işçi şirketi” ve “halk şirketi” arasında bir ayırım yapıldığı görülmektedir. Söz konusu ankette “İşçi Şirketi”, “1978 ve 1979 Yılı Programlarında tanımı yapılan çok ortaklı anonim şirketlerden ortaklarının % 50'den fazlası yurt dışındaki işçilerden oluşan şirketler”; “Halk Şirketi” ise, yine “1978 ve 1979 Yılı Programlarında tanımı yapılan çok ortaklı anonim şirketlerden, ortaklarının % 50'den fazlası yurt içinde bulunan şirketler” olarak tanımlanmıştır⁵².

2. “Halk Şirketi” - “İşçi Şirketi” İlişkisi

Bu tanımlarda yapıldığı gibi, “işçi şirketi” ve “halk şirketi” kavramlarının âdeta karşıt kavramlar olarak alınması doğru değildir. Nasil “işçi” kavramı “halk” kavramı dışında düşünülemezse, “işçi şirketi” kavramı da “halk şirketi” kavramı dışında düşünülmemelidir. Her iki kavram arasında karşıtlık değil, bir genellik - özellik ilişkisi vardır. “Çok ortaklı şirket” genel kavramı içinde bir özel kavram olan “halk şirketi”, kendi yönünden “işçi şirketi” kavramını da kapsayan bir genel kavramdır. Böylece daha genel kavram durumundaki “halk şirketi” kavramı içinde bir özel kavram olarak “işçi şirketi”, ortaklarının sosyal statüsü ya da sosyal kökeni itibariyle bazı halk ortaklıklarının bir özelliğini gösterir.

3. “İşçi Şirketi” Ölçüsü: Bir “Halk Şirketi” Ne Zaman “İşçi Şirketi” Sayılır?

Bu özelliğin işçi ortaklıklarında sermayenin % 50'den fazlasının işçilere ait olması ya da ortakların % 50'den fazlasının işçilerden oluşma-

51 Örneğin bk. T. Güngör Uras, “İşçi Şirketleri”, Türkiye İktisat Gazetesi, 14.6.1973, No. 1039, s. 4; Ali Sait Yüksel, “Sermaye Piyasası ve İşçi Şirketleri”, Milliyet, 29.1.1981, s. 2.

52 Halk Girişimleri Anket Sonuçları, s. 15. Aynı çerçeve içinde ve aynı oranlı başka tanımlar için bk. Yelen, age, s. 4. Aynı yönde “işçi şirketleri” ve “işçi halk şirketleri” ayırımı için bk. Şenel, age, s. 1.

Kısa adıyla “Isoplan” olarak bilinen “Institut für Entwicklungsforschung und Sozialplanung GmbH” (Gelişme İçin Araştırma ve Sosyal Planlama Enstitüsü Ltd. Şti) de, Türk işçi ortaklıklarını “Avrupa'daki Türk işçilerinin girişimi ile kurulmuş; sermayesinin yüzde 50'den fazlası Türk işçilerine ait olan şirketler” olarak tanımlamaktadır. (Anıldığı yer: Penninx/van Renselaar, age, s. 29 + dn. 10).

sı biçiminde somutlaştırılması, —440 sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleriyle Müesseseleri ve İştirakler Hakkında Kanun'a göre, bir teşebbüsün "iktisadi devlet teşekkülü" sayılması için sermayesinin % 50'den fazlasının Devlete ve/veya Devletle birlikte diğer iktisadi devlet teşekküllerine ait olması koşulu gibi (m. 1/I)— Türk hukukunda kabul edilebilir bir ölçüdür.

Fakat bugün işçi ortaklıklarında ortakların çoğunluğu gerçekten yurt dışında çalışan işçilerden oluşsa da⁵³, onların yurda dönüşleriyle her zaman değişebilecek olan bu fiili olgu, "işçi şirketi" kavramının dayandırılabilmesi için sağlam bir ölçü sayılamaz. Dolayısıyla "işçi şirketi" ve "halk şirketi" tanımlarında yurt dışında çalışmak veya yurt içinde bulunmak bir ölçü olmamalıdır⁵⁴.

İş mevzuatında kimlerin işçi sayıldığı bellidir. Çeşitli yasalardaki tanımları bir yana bırakarak burada sadece İş Kanunu'ndaki tanımla yetinecek olursak, "Bir hizmet akdine dayanarak herhangi bir işte ücret karşılığı çalışan kişiye işçi" denildiğine göre (m. 1/I); sermaye çoğunluğu bu kişilere ait olan ya da ortaklarının çoğunluğu bu kişilerden oluşan bir halk ortaklığını işçi ortaklığı kabul etmek gerekir. Bu kişilerin yurt dışında veya yurt içinde çalışmaları, başka bakımlardan önemli olsa da⁵⁵, "işçi şirketi" kavramı açısından önem taşımaz. Doğrudan doğruya "işçi" kavramında bulunmayan bir kısıtlama, "işçi şirketi" kavramı için de söz konusu olmamalıdır.

⁵³ Bu konuda bk. Güven, age, s. 134 vd + Çizelge 10, 190 vd + Çizelge 60; ayrıca Şenel, age, s. 46-62 Ek Tablo 1-2; Penninx/van Renselaar, age, s. 128.

⁵⁴ Aynı yönde bk. Penninx/van Renselaar, age, s. 10, krg. 30.

⁵⁵ Örneğin Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 17 Sayılı Karara ve 7/13948 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ (Seri III, No. 18 Bedelsiz) uyarınca, "Sermayesinin en az 2/3'ü yurt dışında çalışan işçi, serbest meslek ve mülstakil iş sahibi vatandaşlarımız tarafından döviz olarak taahhüt edilmek suretiyle şahıs veya sermaye şirketi, istihsal kooperatifi veya köy kalkınma kooperatifi adına yetkili bankalarda açılan döviz tevdiat veya dövize çevrilebilir TL mevduat hesabında toplanan dövizlerin tutarını geçmemek kaydıyla: Şirket, istihsal kooperatifi veya köy kalkınma kooperatiflerinin faaliyetleri için lüzumlu sabit bir tesis ile ilgili makinelerin ithali talep edilebilir" (m. 19/I - II, Resmî Gazete, 6.10.1977, S. 16076, s. 24).

Görüldüğü gibi, burada sadece anonim ortaklık veya kooperatif türünde işçi ortaklıkları için öngörülmüş bir olanak söz konusu değildir. Tebliğ'deki koşullara uymak kaydıyla, herhangi bir "şahıs veya sermaye şirketi" de aynı olanaktan yararlanabilir. Ayrıca böyle bir ortaklıkta ortakların sadece "işçi" olması da gerekmemektedir.

B — "Hemşeri Şirketi" veya "Bölgesel Kalkınma Şirketi"

Öte yandan ortaklarının çoğunluğu belirli bir yörenin, belirli bir bölgenin, örneğin belirli bir il veya ilçenin insanlarından oluşan halk ortaklıklarının bu özelliğini vurgulayan başka bir terim kullanılmaktadır : "Hemşeri şirketi" (hemşeri ortaklığı)⁵⁶. Dolayısıyla ortaklarının çoğunluğu belirli bir yörenin, belirli bir bölgenin insanlarından oluşan bir işçi ortaklığı, aynı zamanda "hemşeri şirketi" niteliğindedir⁵⁷. Nitekim Türkiye'de aynı bölgeden yurt dışına giden işçilerce kurulan anonim ortaklıklar, önceleri genellikle "hemşeri şirketi" olarak adlandırılmaktaydı.

Ekleyelim ki, aslında yöresel tasarrufları ortak yatırımlara yöneltmeyi amaçlayan "bölgesel kalkınma şirketi" (bölgesel kalkınma ortaklığı) kavramı da, ortaklarının coğrafi ya da mülki kökeni itibarıyla "hemşeri şirketi" kavramı ile eşanlamlıdır⁵⁸.

Bu kavramlar, özellikle geri kalmış yörelerle ilgili "teşvik tedbirleri" açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

IV. ÖZET VE SONUÇ

Yukardaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, "çok ortaklı şirket" kavramı gibi "halka açık anonim ortaklık" ve "halk anonim ortaklığı" veya —daha genel bir terimle— "halk şirketi", dolayısıyla "işçi şirketi" ve "hemşeri şirketi" veya "bölgesel kalkınma şirketi" kavramları da, bir ortaklık türünü değil⁵⁹; fakat bazı ortaklıkların bir özelliğini, bir boyutunu gösterirler.

Bu kavramlar arasında bu bildirinin ana konusunu oluşturanlar birbiriyle olan bağlantıları içinde bir kez daha hatırlanırsa, özetle, her "çok ortaklı şirket" bir anonim ortaklık veya kooperatif, her "halk şirketi" aynı zamanda bir "çok ortaklı şirket" ve her "işçi şirketi" bir

⁵⁶ Kavram için bk. Penninx/van Renselaar, age, s. 130. Bu konuda ayrıca bk. Soral/Tekeli, age, s. 37 vd, 47; Güven, age s. 186 vd + Çizelge 55 - 56.

⁵⁷ Aynı yönde bk. "Düşünenlerin Forumu : Dıştaki İşçilerin Tasarrufları ve İşçi Şirketleri", Milliyet, 22.7.1973, s. 7 (Yalçıntaş), Ünal Tekinalp, "Hemşehri Şirketleri", Meydan, Aralık 1975, S. 528 - 10, s. 26.

⁵⁸ Bk. Penninx/van Renselaar, age, s. 26 vd, 130; ayrıca Soral/Tekeli, age, s. 98-101.

⁵⁹ "İşçi şirketi" açısından aynı yönde bk. Ertan, agm, Sevk ve İdare, Aralık 1977, S. 112, s. 21.

“halk şirketi” niteliğindedir. Fakat bu önermeleri tersine çevirdiğimizde durum farklıdır. Gerçekten her anonim ortaklık veya kooperatif mutlaka bir “çok ortaklı şirket”, her “çok ortaklı şirket” bir “halk şirketi” ve her “halk şirketi” bir “işçi şirketi” değildir.

Çünkü bir anonim ortaklık veya kooperatifin “çok ortaklı şirket” sayılması için en az belli bir sayıda ortağı bulunması; böyle bir ortaklığın “halk şirketi” sayılması için sermayesinin çoğunun dengeli bir pay dağılımı ve eşitlikçi bir ortaklık yapısı içinde işçi, köylü, esnaf, zanaatçı, memur gibi dar gelirliilere ait olması veya ortaklarının çoğunun bu kimselerden oluşması; böyle bir ortaklığın “işçi şirketi” sayılması için de sermayesinin çoğunun işçilere ait olması veya ortaklarının çoğunun işçilerden oluşması gerekir.

Şüphesiz bu tanımlarda belirtilen özellikler, bir anonim ortaklık veya kooperatifin belli bir dönemdeki durumunu gösterir. Zamanla bu özellikler değişebilir. Bu özelliklerin kazanılması veya yitilmesiyle bir anonim ortaklık veya kooperatif “çok ortaklı şirket”, bir “çok ortaklı şirket” bir “halk şirketi”, bir “halk şirketi” bir “işçi şirketi” durumuna gelebilir veya tersi olabilir⁶⁰. Değişiklik, böyle bir sıra izlemeksizin de gerçekleşebilir.

İncelediğimiz kavramlar, son onbeş yılın gelişmeleriyle ortaya çıkan ve henüz oluşum içinde bulunan kavramlardır. O yüzden bu kavramlar, henüz anlamları üzerinde tam bir görüş birliğine varılmış, yerleşmiş kavramlar değildir. Dolayısıyla bu Sempozyumda tartışılacak konular kadar onların temelindeki kavramlar da, çeşitli önerilere açıktır. Eğer sunulan bildiri, bu kavramlara küçük bir aydınlık getirebilmişse, amacına ulaşmış olacaktır.

⁶⁰ Aynı yönde açıklamalar için bk. Halka Açık Anonim Ortaklıklar ve Halk Sektörü, s. 87 (Ali Nejat Ölgün), 127, 151 (Türk); Ünal Tokinalp, “İşçi Şirketlerinde Yönetim Sorunları”, Meydan, Ocak 1978, S. 553 - 35, s. 22; Halk Girişimleri Anket Sonuçları, s. 13 Tablo 3, 16, 27, 23; Yelen, age, s. 5; Yalçın Öner, “İşçi Şirketlerinde Sermaye Sorunu”, Desiyab 1. Sempozyumu: İşçi Şirketlerinde Yönetim, Sermaye ve Finansman, Ankara 1980, s. 51 vd.

KISALTMALAR

age	adı geçen eser
agm	adı geçen makale
agt	adı geçen tebliğ
aşa.	aşağıda
Batider	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
bk.	bakınız
C	Cilt
dn.	dipnotu
DPT	T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı
E, K	Esas, Karar
Ed.	Edition
f.	fıkra
GmbH	Gesellschaft mit beschränkter Haftung
krg.	karşılaştırınız
... Ltd. Şti.	... Limited Şirketi
m.	madde
No.,no.	Numara, numéro
S.	Sayı
s.	sayfa
t.	tome
TEMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
vb	ve benzeri, ve bunun gibi, ve başkaları
vd	ve devamı sayfa
vdd	ve devamı sayfalar
yuk.	yukarda